

Posudek vedoucího disertační práce

Martina Pecková Černá, *Scénické umění (hudba, divadlo, tanec) a kulturní politika v zemích střední Evropy*, Hudební a taneční fakulta, Akademie múzických umění v Praze, Praha 2018

Ve své disertační práci „Scénická umění (hudba, divadlo, tanec) a kulturní politika v zemích střední Evropy“ se Martina Pecková zaměřila na téma, které je pro zmíněný region i pro oblast zkoumání velmi důležité. Na rozdíl od anglosaského a zejména amerického přístupu k oblasti kultury představuje střední Evropa (a jako jistou odůvodněnou hypotézu bychom mohli dodat i kontinentální Evropa) tradičně velmi silný způsob státní (veřejné) ingerence do oblasti (nejen) kultury. Oceňuji, že Martina Pecková pro pojetí zemí střední Evropy vychází z širšího konceptu historika Jana Křena. Zejména pro hudební umění by absence Německa byla závažným mankem. Autorka v úvodních kapitolách velmi úspěšně uvádí zejména dva základní pojmové výklady kultury, které provázejí její historii i reflexi od samotného počátku, tedy kultura jako civilizace v širokém slova smyslu – nejen produkty, ale i činnosti, procesy, paradigmata atd. ale i kulturu v užším slova smyslu jako souhrn určitých enumerativně vymezených i když proměňujících se aktivit a jejich výsledků. Analyzuje tedy pojem kultury, kulturní politiky a způsobu analýzy kulturní politiky, to vše s adekvátním přehledem a znalostí jak tradiční filozofické, tak novější a aktuální literatury na toto téma včetně konceptu kreativních průmyslů. Soustřeďuje se především na oblast tzv. živého umění (v hudbě proto zcela zákonitě nechává stranou celou rozsáhlou oblast hudebního průmyslu, který de facto působí i ve střední Evropě bez jakékoliv státní podpory). Cenná je její schopnost nepodlehnout zcela ekonomickému (viz řada analýz tzv. multiplikačních efektů v kreativních průmyslech se všemi pozitivy i s některými negativními důsledky, což už však není tématem disertační práce) pohledu a zdůraznění určitých zcela specifických a tudíž nenahraditelných vlastností kultury jako multifunkčního komplexu. Jádrem tohoto problému dokumentuje citací z práce Terezy Raabové *Metody měření ekonomických dopadů kultury „Poskytovatelům dotací, darů a sponzorských příspěvků přináší studie ekonomických dopadů nástroj pro rozhodování. Pokud by všechny významné organizace či události ucházející se o příspěvek měly zpracovánu studii ekonomických dopadů (přínosů), vytvořila by se tím solidní základna pro porovnávání jejich ekonomické úspěšnosti a tím i jedno z kritérií při rozhodování v rámci dotační politiky.“* **Výhody z takového měření vyplývají i pro další orgány, například ty, které jsou kompetentní pro oblast cestovního ruchu. Důležitá je ovšem i tato poznámka: „Samořejmě ekonomická úspěšnost nesmí být jediným kritériem při rozhodování o poskytnutí dotace, musí být zohledněny i těžko měřitelné neekonomické faktory.“**

Vedle zásadního problému, kterým je nutnost nestěsnat kulturu jen do rámce ekonomické nebo pseudo-ekonomické analýzy, ukazuje autorka i na další problém – relevance statistických dat o této oblasti a jejich verifikovatelnost případně kompatibilita. Tady je skutečně další velký problém, kvůli kterému je nutno přistupovat k této oblasti při sledování statistických dat velmi opatrně a s respektováním specifiky kultury.

Autorka se velmi poučeně pohybuje i v oblasti, v níž dává celé téma do kontextu dokumentů, aktivit, snah a definic Evropské unie a UNESCO, což dává její práci skutečně nadregionální a univerzální

rozměr – zachycuje brilantně současnou situaci, aniž by jí ovšem absolutizovala jako definitivní stav. Množstvím uvedených a interpretovaných analýz včetně výdajů na rekreaci, kulturu a náboženství představuje práce velmi cenné kompendium mapující oblast nejen scénických umění, ale samozřejmě kultury (a de facto způsobů trávení volného času) v širokém slova smyslu.

Řada dalších statistik přináší zajímavé pohledy na kulturu nejen z hlediska tvorby, provozování, financování, ale i z hlediska její recepce. Pro Českou republiku analyzuje a velmi fundovaně interpretuje Martina Pecková statistiky NIPOS.

V třetí části své disertační práce ukazuje autorka vztah států k scénickým uměním – samozřejmě v regionu střední Evropy. Ukazuje na příkladu Německa nový způsob veřejného managementu typický pro dnešní Německo na rozdíl od tradice našich zemí, které se zejména vlivem centralistického řízení v Rakousku a později v Rakousku-Uhersku vyznačoval silnými reglementačními a kontrolními mechanismy a „způsoby“ řízení kultury. Hovoří i o prvku občanské společnosti, jejíž posilování by bylo velmi prospěšné i v České republice, o spolupráci všech sektorů, soukromého, občanského i veřejného namísto konkurence – velmi inspirativní!

Její stručný historický exkurs považuji v této souvislosti za naprosto dostačující a tvořící dostatečně kvalitní úvod k analýze současného stavu ve všech sledovaných zemích. Ukazuje na instituce a orgány státní správy, které mají kulturu nebo kulturu ve spojení s dalšími oblastmi ve své gesci – většinou ministerstva kultury, případně ještě další (MZV v ČR) nebo ministerstvem zřizované útvary a instituce. Autorka upozorňuje na odlišnou situaci v Maďarsku, Rakousku (tady je i velmi zajímavý historický vývoj, poukazuje na historické zakotvení onoho spojení ministerstva kultury a školství, které se v poválečném vývoji objevilo i v naší republice, jinak je Rakousko skutečná kulturní, zejména hudební velmoc a návštěva Vídně jako světové hudební metropole přispívá k turistickému ruchu vydatnou měrou) a Německu (spolkový stát, takže jednotlivé země řeší tyto otázky s výjimkou nejvýznamnějších celo-spolkových, resp. celoněmeckých institucí více než centrální spolkové orgány). V třetí části a na dalších místech se autorka dostává (hned po logickém zúžení tématu) na dodnes zřejmě nejsložitější a nejrozsáhlejší debatu o systému financování po procesu transformace kulturní infrastruktury a je si vědoma, že právě tyto procesy i současný transformovaný systém (není víceméně hybridní?, jš) či struktura jsou stále předmětem neuzavřených diskusí a debat.

Autorka zde navazuje na citát z práce Bojany Kunstové: Imagination und Institution. Warum wir Kunstorte nie als feststehende Errungenschaften berstehen sollten – Über die poetischen Prozesse der Institutionalisierung. Theater der Zeit. Heart of the City II: Recherchen zum Stadttheater der Zukunft (Arbeitsbücher, Band 26), 2017. S. 57.:

„Tento paradox vzniká ze střetu tržních požadavků se sociálními principy a hodnotami v oblasti veřejné podpory i evaluace kultury. Je citlivě vnímán právě v postsocialistických zemích, kde invaze tržních podmínek do systému veřejné podpory kultury vedla k vyostření konkurenčního boje mezi kulturními organizacemi a k erozi umělecké komunity založené na principu demokratické spolupráce, jež zejména v oblasti tzv. šedé zóny a undergroundu fungovala již před politickými změnami v roce 1989.“

Jde o napětí mezi neoliberální doktrínou, která ovládla v devadesátých letech v ČR a zřejmě v celé postkomunistické střední Evropě takřka univerzálně politický a ekonomický prostor a jejímž výsledkem nebo důsledkem byla (zejména v ČR) široká deetatizace a privatizace, byť se až fanatická důslednost tohoto procesu dotkla i oblastí, pro které se tento proces (na univerzalitu si kladoucí nárok) nemohl a nemusel zcela hodit. Ale Washingtonský konsensus byl chápán skoro jako závazný liturgický text. A tak zůstala oblast kultury zejména v oblasti divadel a velkých hudebních těles jakýmsi zvláštním hybridem. Navenek přitakávala, byť často ve formě socialistického reliktu tzv. příspěvkové organizace neoliberální doktríně, ale byla a je závislá na státních dotacích a stále není jasné, jakým způsobem tuto oblast a zejména systém podpory vyřešit,

Podrobný přehled institucí zřizovaných na státní úrovni resortem kultury s působností pro oblast scénických umění ve střední Evropě uveřejňuje autorka na str. 162. V tabulce bych možná pro Rakousko jako důležitější datum pro vznik národní filharmonie chápal rok 1842 – Wiener Philharmoniker jako moderní symfonický orchestr, ale i starší císařské kapely jsou samozřejmě předstupněm, zejména v sídelní Vídni.

V části své práce nazvané *Výběrová řízení na podporu scénických umění na státní úrovni ve střední Evropě* autorka nejen důkladně mapuje a rozebírá tyto instrumenty, ale má i praktickou hodnotu přehledu nástrojů, jimiž je možno podporovat oblast kultury

Je nesmírně přínosné a zajímavé srovnávat různé způsoby a instrumenty výběrových a grantových řízení v zemích střední Evropy, což autorka v tomto oddíle velmi ilustrativně udělala.

Stručný závěr (str. 187) autorka velmi případně uvádí statistickou sondou a relativizující otázkou:

„Podle zjištění vyplývajících z této práce zaznamenaly v sezóně 2015/2016 statistiky v České republice, na Slovensku, v Polsku, Maďarsku, Rakousku a Německu celkem 71 milionů návštěv koncertů, divadelních nebo tanečních představení v teritoriu, kde žije 154 milionů obyvatel. Odehrála je více než tisícovka souborů na více než 1500 scénách. Je otázka, zda je to málo nebo mnoho.“

Její závěry mají nejen hodnotící, ale i aktivizující patos a vyznívají tak jako obhajoba velkého potenciálu, který region střední Evropy i naše republika má, s nutností vlastní aktivity celé kulturní oblasti a bez snahy spoléhat se jen na stát, státní orgány a státní podporu. Práci končí těmito slovy:

„V tomto smyslu a s naší středoevropskou zkušeností ideologického zneužití kultury a umění můžeme s povděkem kvitovat kulturněpolitický neutrální postoj založený na principu svobodného uměleckého projevu a také přirozeného začlenění evropských hodnot kulturní rozmanitosti, demokratizace kultury a mezikulturního dialogu mezi zájmy, které hájí Česko i Slovensko. Zároveň ale také chtějme více, budme důslední v naplňování strategií konkrétními kroky a zkusme prosadit to, co se osvědčilo u našich sousedů. Odpovědnost za kontinuitu oboru scénických umění i našeho životního prostoru je na nás samotných.“

Celkově hodnotím celou práci po stránce metodologické i věcné jako nesmírně zdařilé a užitečné dílo, v němž autorka dokázala přesvědčivě spojit velké množství statistických dat a faktů se schopností těmto datům „udělit“ racionálně zdůvodněný výklad. Práce je přínosná nejen pro oblast scénických umění a hudby, ale i pro všechny, kteří se zajímají o kulturu, její fungování a její nejširší obsahové souvislosti. Autorce práce gratuluji, děkuji za inspirativní spolupráci a těším se na její další studie nebo přednášky, které obohatí obor hudební produkce na HAMU.